

Om å skyve fattige land framfor seg

Av Hanne Eldby, Landbrukets Utredningskontor.

Ny Tid 6. august 2004

Mens Unge Høyres leder mener at den nylig inngåtte WTO-avtalen er et skritt i retning av å redusere fattigdommen i verden, så mener Bolivias mange fattige at det er nasjonal eiendomsrett over egne ressurser og politisk styring som kan gi utvikling. Liberalisering av økonomien har de prøvd i 18 år uten at det har gitt færre fattige.

Torbjørn Røe Isaksen, leder i Unge Høyre, kritiserer i Dagsavisen mandag i denne uka Norge for å ha tatt parti **med** verstingene **mot** utviklingslandene i WTO-forhandlingene. Hans utgangspunkt er at reduksjon i støtte til det norske landbruket vil legge grunnlaget for fattigdomsreduksjon i Sør. Unge Høyre-lederen blander imidlertid kortene når han setter likhetstegn mellom liberalisering av verdenshandelen og utvikling. Man kan spørre seg om fattigdomsbekjempelse er et vikarierende motiv for å avkaffe politisk styring med nasjonalstatenes økonomi. Kanskje er det heller snakk om å skyve fattige land foran seg i den ideologiske kampen for mer kapitalisme.

Liberaliseringen av verdensøkonomien startet ikke opp med den nå ei uke gamle WTO-avtalen. Den startet faktisk tidligere opp i mange utviklingsland enn i vår egen del av verden. Etter gjeldskrisen på 1980-tallet nærmest overtok IMF og Verdensbanken styringen med utviklingslandene, gjennom å gi landene grønt lys i forhandlinger om refinansiering av gammel gjeld og nye lån, mot at utviklingslandene forpliktet seg til å gjennomføre en rekke liberaliseringstiltak. Mange land har derfor allerede nærmest avskaffet grensevernet, solgt ut de statlige selskapene og gjort så godt de har kunnet for å eksportorientere produksjonen i landene.

Det er derfor to spørsmål som kan stilles. Det første er hvorvidt markedsadgang gir utvikling. Det andre er hvorvidt en økonomisk modell basert på liberalisering av verdensøkonomien er løsningen på fattigdomsproblematikken. Disse spørsmålene kan synes å være identiske, men det er de ikke. Det første spørsmålet er gitt den økonomiske kursen som de fleste av verdens land er inne på i dag. Det andre spørsmålet dreier seg om valg av økonomisk modell: Gir mer kapitalisme mer velferd til alle, eller kan velferd best skapes gjennom å utnytte mulighetene til politisk styring som ligger i en blandingsøkonomi?

Når det gjelder det første av spørsmålene, så er svært mange utviklingsland allerede kommet i en situasjon der de ikke har noe å tape i forhandlingene om internasjonale handelsregler. De har allerede liberalisert økonomien sin, og de kan derfor enten vinne hvis de klarer å eksportere, eller så gjør det uansett ikke noen stor forskjell. Erfaringen har likevel vist at når vi i Nord importerer landbruksvarer, så er det i stor grad fra andre industrialiserte land. Paradoksalt nok kan den nye WTO-avtalen gjøre det vanskeligere for de fattigste u-landene å eksportere til Norge. Disse har i dag har et konkurransefortrinn, fordi de har adgang til å eksportere tollfritt til Norge, mens mer utviklede land må betale toll på de samme

produktene. Når tollsatsene nå blir satt ned, så mister de fattigste utviklingslandene den fordelene som de har på våre markeder og eksporten vil vanskeligjøres. Dette problemet er faktisk registrert i WTO-avtalen som ble undertegnet i Geneve, men det sies ingen ting om hva man skal gjøre for å løse det. Det er lite aktuelt å innføre importsubsidier for å opprettholde de minst utviklede landenes preferanser.

Uansett er ofte handel med landbruksvarer en lite effektiv måte å bekjempe fattigdom. Erfaringene som Bolivia har høstet, kan stå som eksempel på flere av de vanligste problemene som utviklingsland står overfor. Bolivia er det landet i Sør-Amerika som har økt andelen av landbruksvarer i sin eksport mest i løpet av de siste ti – femten årene, uten at det har bidratt til å bedre levekårene for befolkningen der. Soya har blitt Bolivias viktigste eksportprodukt, men det har likevel gitt svært få ringvirkninger til resten av økonomien. Innsatsfaktorene importeres, bearbeidingen av soya er enkel, og verken i denne eller selve dyrkingen genereres det mange arbeidsplasser. Det er dessuten i hovedsak de store jordeierne som står for produksjonen, og inntektene er derfor konsentrert på få. Den bolivianske soyaen er heller ikke konkurransedyktig på verdensmarkedet. De to største soyaeksporterende landene i verden er nabolandene Brasil og Argentina, og disse har produksjons- og transportkostnader langt under de bolivianske. Likevel har Bolivia klart å skaffe seg marked for sin soya, fordi de har tollfri adgang til Det andinske fellesmarkedet, mens konkurrentlandene må betale toll. Et slikt fellesmarked kan være hensiktsmessig i en utviklingsstrategi dersom landene som samarbeider er på omtrent det samme utviklingsnivået. Fellesmarkedet sikrer en viss størrelse på produksjonen, samtidig som landene beskytter hverandre mot sterkere aktører utenfor. De bolivianske soyaprodusentene mener imidlertid at WTO vil undergrave de fordelene de har i dag og svekke deres muligheter til å eksportere hvis tollsatsene til det andinske markedet blir presset ned.

I tillegg er soya i likhet med mange andre råvarer svært følsom for prisutviklingen på verdensmarkedet. Prisen har vist en synkende tendens, og inntektene kan bare holdes oppe ved å øke produksjonen, noe som igjen fører til enda lavere pris dersom ikke markedet vokser. Bolivia har i de siste årene vært inne i en dyp økonomisk krise, og dette er blant annet et resultat av at prisene på råvarer har falt.

For mange som er interessert i utviklingsspørsmål, er imidlertid det andre spørsmålet av større interesse enn det første. Gir liberalisering utvikling? Skaper det arbeidsplasser? Fører det til reduksjon i fattigdommen? Ulike land har ulike erfaringer, men det er få forunt å kunne vise til et land som har liberalisert egen økonomi fullt ut og kommet ut av fattigdommen på den måten. Land som har lyktes i sin eksportstrategi, og som har lyktes i å aktivere flere deler av økonomien, har som regel benyttet et sett av virkemidler.

Bolivia, Sør-Amerikas fattigste og kanskje åpneste land, kan igjen tjene som eksempel. Landet har fulgt den økonomiske modellen slavisk. Etter råd fra verdens ledende økonomer i Verdensbanken og IMF, satte landet ned tollsatsene og fjernet støtteordningene til landbruket. Dette skulle føre til mer lønnsom produksjon, spesielt av eksportvarer, og arbeidsplasser og bedre levekår for befolkningen. Bolivia lyktes i å stabilisere økonomien etter noen turbulente år på 1980-tallet ved hjelp av de foreskrevne rådene, men klarte aldri å

reaktivere økonomien. Bolivianere flest forventet vekst og arbeidsplasser, ikke bare lav inflasjon.

Et ofte brukt argument for handelsliberalisering er at åpne økonomier gjør det bedre enn de mer innadvendte. Bolivia har aldri vært en lukket økonomi, men det har vært forsøkt å bygge utvikling innenfra. Paradoksalt nok var de årlige vekstene fra den innadvendte perioden på 1960-tallet på 5,6 prosent, mot knappe 3,8 prosent i den utadrettede perioden på 1990-tallet. Det er også verd å merke at veksten i BNP har vært lavere enn befolkningstilveksten siden 1999. Andelen personer som ikke har penger nok til å kjøpe nok mat har stått på stedet hvil i løpet av den "mer utadretta perioden", til tross for at bolivianerne jobber stadig mer med å selge ting til hverandre i den uformelle sektoren. Bolivianere sier rett ut, at i en verden der man skal spesialisere seg på det man er gode på, så har Bolivia spesialisert seg på å ikke produsere noe som helst.

Etter 18 år står Bolivia på samme nivå som ved inngangen til krisa på begynnelsen av 1980-tallet, samtidig som folk hadde forventninger om bedre levekår. Ikke rart at landets president ble jaget ut av landet i oktober i fjor. Den direkte foranledningen til at han måtte rømme var folkets krav om at Bolivias gassressurser måtte nasjonaliseres. Unge Høyres leder mener at WTO-avtalen er et skritt i riktig retning for å bekjempe fattigdom. Bolivianere flest har fått nok av hele liberaliseringsprosessen og ønsker å ta tilbake eiendomsretten og den politiske styringen av landet sitt.